
Hva er falsettsang?

AKTUELT

HANS M. BORCHGREVINK

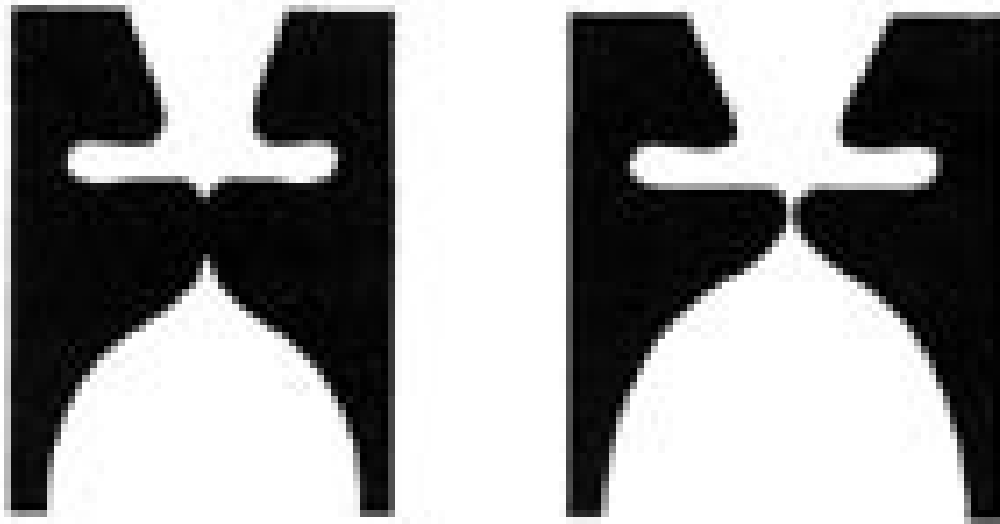
De fleste vet at når man synger falsett, så er det i et høyere toneleie enn det normale. Men hva skjer egentlig?

Stemmelyd

Stemmelyd dannes ved at utpusttrykket så vidt overstiger stemmeleppenes lukningskraft. Litt luft slipper ut. Trykket faller på grunn av dette samt på grunn av Bernoulli-effekten (trykkfall som skyldes rask luftstrøm gjennom den smale stemmespalten) og som gjør at stemmeleppene suges sammen og lukkes. Trykket i luftrøret stiger, stemmeleppene presses fra hverandre og det hele gjentar seg. Utpustluften blir derved «hakket opp» i lydtrykkbølger, omtrent som når man presser luft ut mellom strammede lepper i en trompet, og gir en tonehøyde svarende til antall trykkbølger (åpne-lukke-faser) per sekund.

Klangfarge og stemmestyrke dannes ved at hulrommene over stemmespalten, særlig sinus Morgagni mellom de ekte og de falske stemmebånd (fig 1), forsterker de overtonene som «passer til» volumene av disse hulrommene ved resonans. Ved kunstsang holdes strupehodet lavt ved at diafragma holdes relativt senket i innpuststilling slik at trachea og strupehodet trekkes ned. Utpustkraft dannes da ved «støtten», dvs. en kontrollert kontraksjon av bukveggen og thorax stadig tilpasset det avtakende lungevolum. Senket strupehode gjør at sinus Morgagni får relativt stort volum, som gir kraftig resonans og klang/styrke. Stramme stemmelepper – ved passiv strekning og egenstramning – gir rask svingefrekvens og lyse toner. I brystregisteret, som tilsvarende talestemmen, har stemmeleppen stor egenstramning, er tykk og store deler av muskelmassen deltar i svingningene.

Hvis man synger høyere og høyere frekvens, strammes stemmeleppene mer og mer inntil systemet kollapser – stemmen «sprekker» og tonen blir lys, tynn, svak og gjerne med stor luftlekkasje og utilstrekkelig lukning, omtrent som falsettsang hos utrenede.

Figur 1 Skjematisk fremstilling av stemmespalten i frontalplanet. Sinus Morgagni ligger mellom de falske (øvre) og de ekte (nedre) stemmebåndene. Til venstre sees avsynging av en lav tone, til høyre avsynging av en høy tone. Ved falsettsang spisses de ekte stemmeleppene ytterligere ved hjelp av skråstilte muskelfibrer. Figuren er hentet fra Fritzell B. Foniatri för medicinare. Stockholm: Almquist & Wiksell, 1973

Falsett

Falsett (diminutiv av italiensk falso = forfalsket) er en sangteknikk der bare en mindre del av stemmeleppenes masse deltar i svingningene. Dette er mulig fordi skråstilling av en del av muskelfibrene i stemmeleppen gjør at deler av muskelmassen kan forflyttes lateralt. Stemmeleppens kant blir skarpere, mindre fyldig og med mindre anleggsflate mot motstående stemmeleppe. Tregheten blir derved mindre og muliggjør høyere svingetall med mindre utpusttrykk og lukningskraft. Ved trening vinner man dermed en ekstra oktav (dvs. frekvensdobling) i høyden. Nedre del av falsettregisteret overlapper gjerne brystregisteret med to til tre toner.

Overgangsregisteret er vanskelig å få jevnt fordi de nødvendige endringer i strupen er så omfattende. Jodling (Sveits) poengterer nettopp dette bruddet mellom bryst- og falsettregister. Hvis man i falsettregisteret opprettholder de samme sangteknikkelementer som ved kunstsang i brystleie – lavt strupehode og kontrollert utpust ved «støtte» – oppnås en jevn relativt kraftig stemmekvalitet med god stemmeleppelukning uten luftlekkasje. Falsettregisteret for menn tilsvarende omtrent kvinnens altregister, men klangfargen blir litt annerledes på grunn av at kvinnen jo synger i brystregister med anatomisk mindre strupe- og resonansrom.

Falsett har vært brukt i katolsk kirkesang iallfall siden 1500-tallet. I engelske kirkekor synges altstemmen tradisjonelt av menn også i dag (counter-tenors). Denne tradisjonen er tatt opp i Oslo Domkirke. I Italia brukte man i tillegg kastrater (evnukker) som sopraner i kirkekor (bl.a. i Det sixtinske kapell) fra det 16. århundre, deretter også i operaer. Den antatt siste kastratsanger Alessandro Moresci (1858–1922) ble pensjonert fra Det sixtinske kapells kor i 1913 etter 30 års innsats. Hans stemme er bevart på CD (Opal CD 9823, Pavilion Records Ltd, UK).

Publisert: 20. april 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 7. juli 2026.